

О. С. Клименко, Н. І. Климова, М. К. Сідоренко

**СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНОЇ ПРОЗИ
З АКТИВНОЮ ДІАЛОГІЗАЦІЄЮ
(на прикладі творів Трумена Капоте)**

Цю статтю присвячено дослідженню поняття діалогу, його видів та специфіки їх перекладу з іноземної на рідну мову на прикладі творів Трумена Капоте. Діалогізація, яку цілеспрямовано використовує автор, і передача її при перекладі – одна з актуальних проблем сучасного перекладознавства. Аналіз діалогічних одиниць допомагає розширити можливості інтерпретації й перекладу поетичних творів. Висновки інтерпретатора-перекладача відтворюють моральний, психологічний і культурний аспекти розуміння тексту, що являє собою висловлення думки того чи іншого письменника, який, перетворюючи реальність шляхом своєї фантазії, створює свою точку зору буття людини. Діалогічна комунікація, будучи основною формою мовної поведінки людини в природному спілкуванні, знаходить відображення в художній літературі як форма авторсько-читацького й персонажного спілкування [4, с. 14]. У художньому творі діалог має двоїтий характер. З одного боку, діалогічна мова передбачає «оброблення» її автором, а з іншого – ця мова необхідно заснована на живій розмовній мові [3, с. 64].

Актуальність дослідження визначається новизною розгляду структури, семантики й функцій діалогічної мови в текстах художніх творів сучасного американського письменника Трумена Капоте.

У статті здійснено спробу цілісного дослідження діалогізації на прикладі творів Трумена Капоте, а також її перекладу зі збереженням стилістичного забарвлення.

Основи теорії діалогу у вітчизняному мовознавстві було закладено в працях Л. В. Щерби, В. В. Виноградова, М. М. Бахтіна, Л. П. Якубинського. Саме робота Л. П. Якубинського дала поштовх до вивчення діалогу в різних його аспектах. Таке вивчення проводилося багатьма лінгвістами, наприклад: О. С. Ахмановою, Н. Ю. Шведовою, В. А. Кухаренко, З. Ф. Гавриловою, Е. А. Земською, І. Б. Борисовою, К. Кожевніковою, Г. Хельбігом, Е. Різель. Діалог художніх творів з різних сторін аналізується також у працях Г. О. Вінокура та М. К. Милих.

У статті здійснено спробу комплексного аналізу діалогізації в сучасних літературних творах, а також переклад деяких їх частин, що й зумовлює *наукову новизну* цієї статті. З середини 20-х років ХХ століття в англійській літературі відбувається все більш активна діалогізація прози. Діалог нерідко складає половину й більше всього обсягу твору. При цьому постійно проявляється тенденція до скрупульозного збереження особливостей усного мовлення. Уся діалогічна частина твору, таким чином, набуває яскраво вираженого розмовного колориту. При високій питомій вазі діалогу це надає всьому твору тон невимушеності, неофіційності, доступності оповіді [2, с. 168]. Дуже важливим стає обрання автора, який у своїй творчості надає перевагу саме діалогу перед іншими стилістичними прийомами. Так, у творах Трумена Капоте діалоги відігравали неабияке значення, саме діалогічні одиниці стали основними засобами передачі світобачення автора та його індивідуального стилю.

Дослідження ролі діалогів у творах Т. Капоте здійснено вперше, тому особливо цікавим є дослідження впливу використаних автором діалогів в оригіналі та проведення аналізу їх відтворення в перекладах, виконаних українською та російською мовами зі збереженням стилістичного забарвлення.

Мета цієї статті полягає в проведенні аналізу ролі діалогу при формуванні індивідуального стилю Т. Капоте та виявлення специфіки передачі його при перекладі.

Важливе місце в дослідженні приділяється ролі діалогу в художньому творі. Крім того, у статті розглянуто відмінності діалогу й монологу. Здійснено аналіз передачі діалогічних одиниць при перекладі творів з англійської мови українською та російською мовами на матеріалі творів американського письменника Трумена Капоте «Сніданок у Тіффані» та «Інші голоси, інші кімнати».

Вивчення діалогів являє собою актуальний напрямок досліджень у сучасній лінгвістиці, у рамках якого проводяться пошуки, різні за методикою, цілями й завданнями.

О. С. Ахманова розуміє під діалогом «одну з форм мовлення, при якій кожен вислів прямо адресується співрозмовнику й виявляється обмеженим безпосередньою тематикою розмови. Діалог характеризується відносною стислістю окремих висловлювань та окремою простотою їх синтаксичної побудови» [1, с. 132].

Було з'ясовано, що те, що персонаж заявляє від свого імені, є його самохарактеристикою. Незалежно від смислового змісту репліки, вона багатоаспектно характеризує мовця, виявляючи його освіченість, загальну культуру, соціальний статус, професійну належність та інші особливості. Усі репліки одного персонажа складають його *мовленнєву партію*.

Головна функція діалогу полягає у **відображенні безпосереднього спілкування людей**, що населяють художній світ, – персонажів. Саме тому при перекладі діалогів дуже важливим завданням для перекладача є передача того ідейно-емоційного навантаження, яке задумав автор тексту.

При виконанні перекладу художнього тексту перекладачеві необхідно вирішити два завдання: перш за все, **правильно визначити комунікативну інтенцію автора і**, відповідно до цього, **вибрати перекладацьку стратегію**, здатну зберегти комунікативний ефект первинного тексту.

Переклад діалогу схожий на *акторську майстерність*. Перекладач повинен зіграти обох авторів діалогу, застосувавши на ділі їх інтонації і відтінки голосу. Бажано ще, щоб кожен зі співрозмовників був виразний і пізнаваний. Головне в перекладі діалогу – це органічність.

На особливу увагу заслуговують твори американського письменника Трумена Капоте. Саме ці твори привернули нашу увагу, бо вони наповнені живою та емоційною мовою діалогу.

Якщо спробувати стисло, в кількох словах, окреслити теми, які найбільше привертати увагу письменника в белетристиці, то це: *люди, не вбудовані в суспільство, і пошуки кохання*.

І саме романи «Сніданок у Тіффані» та «Інші голоси, інші кімнати» стали матеріалом нашого аналізу діалогічної мови. Шляхом досліджень зроблено суцільну вибірку елементів і за підрахунками кількості діалогів, де мовні партії представлені в такому процентному співвідношенні:

«Сніданок у Тіффані» – 24%; «Інші голоси, інші кімнати» – 21%.

Щоб зрозуміти механізм перекладу діалогів у творах Трумена Капоте, ми розглянемо їх на трьох рівнях: фонографічному, лексичному та синтаксичному.

Розглядаючи ці твори з точки зору **фонографічного рівня**, можна визначити, що автор вдало використовує *графони* у своєму оповіданні для передачі порушень орфоепічної норми. Графон можна високо оцінити як *засіб висунення*, що діє на фонетичному рівні, сприяє створенню додаткової інформації ємності, зображальної глибини твору та сили естетичного впливу на читача. Яскраве відображення графони мають у таких прикладах:

«*I'll getcha, Idabel! I'll getcha sure as shooting; you just wait!*» («Other voices, other rooms») [6, с. 9].

«*Ох і доберуся я до тебе, Айдабело! Ще й як доберуся, ну постривай!*» (Переклад наш).

«Who can tell me w-w-where is the j-j-john?»

«That won't be necessary. She's been here before» («Breakfast at Tiffany's») [5, с.16].
«Хто мені може підказати, д-д-де тут вби-вбиральня?»

«У цьому немає необхідності. Вона вже тут бувала» (Переклад наш).

Лексичний рівень є наступним за складністю рівнем мовної ієрархії, а у творах Т. Капоте він дуже майстерно зображений усіма групами стилістично забарвленої лексики як стандартного, так і зниженого характеру. Серед останніх слід виділити дві групи: **вulgаризми** і **сленг**.

У наш час мовленнєві табу зникли взагалі. Суспільство вседозволеності, так зване «*Permissive society*», дозволяє всім словам, незалежно від їх морально-етичного рангу, з'являтися в усіх видах усного та писемного мовлення, перш за все, природно, у художньому діалозі.

Особливу складність становить переклад сленгу, який не має аналогів українською мовою тому, що він постійно змінюється, тому його прийнято перекладати схожим за змістом словосполученням. Вибирати значення слід виходячи зі змісту. При перекладі сленгу й вулгаризмів перекладач змушений використовувати півтони. При перекладі українською мовою ми намагаємося уникати надто різких фраз і надмірної грубості. Наприклад:

"This is a dump. This is unbelievable. "Ось гадючник. Неймовірно! Дитинка

But the kid don't know how to live even when she's got the dough"... не вміє жити, навіть коли в неї є гроші. Так що, ви вважаєте, вона –

"So," he said, "what do you think: того чи еного?"

is she or ain't she?" – спитав він.

"Ain't she what?" "Що ні?"

"A phony." "Дурисивім?"

"I wouldn't have thought so." "Я б так не сказав."

"You're wrong. She is a phony." "І даремно. Вона насправді дурисивім."

But on the other hand you're right. Але, з іншого боку, ви маєте рацію.

She isn't a phony because she's a real phony. She believes all this crap she believes. You can't talk her out of it." Вона не прикидається, тому що вона чесно прикидається. І вона вірить у всю цю дурню, що навигадувала собі. Її не переконати."

(«Breakfast at Tiffany's») [5, с. 10] (Переклад наш)

«*Git, John Brown,*» urged Jesus Fever, gently slapping the reins against a tan mule's back. «Lift them feet, John Brown, lift them feet...» («Other voices, other rooms») [6, с. 13].

«*Мерзотник, Джон Браун,*» – підганяв Джизус Фівер рижого мула, поляскуючи віжками по спині. «*Рухай копитом, Джон Браун, рухай копитом...*» (Переклад наш).

З цього можна зробити висновок, що лексика творів Трумена Капоте вседозволена й просторічна, що надає діалогам характеру природності та достовірності й викликає в читача реакцію довіри та проникнення у світ героїв творів.

Без уваги не може залишитися й **синтаксичний рівень**. Відомо, що головною синтаксичною одиницею є речення. За довжиною всі речення зазвичай поділяються на: короткі, середні, довгі та наддовгі. У діалогах творів Трумена Капоте мають місце переважно середні та короткі речення. *Короткі речення в його творах несуть високу акцентну, інтонаційну та смислову концентрацію*. Нерідко автор звертається до еліпсу для додання висловленню динамічності, інтонації живої мови, художньої виразності.

Скорочення реплік надає нам відчуття живої мови, посилює динамічність фрази, напруженість зміни дії, підкреслює лаконізм та розмовні інтонації.

Також слід зауважити, що **ключовим словом** новели «Сніданок у Тіффані» є слово *«rat»* з найменуванням щура, гидкої тварини, що стає позначенням усього мерзотного, низькопробного, негідного, виступає основою розгорнутого словотворчого гнізда: *«rattiness»*, *«non-rat»*, *«rat-galore»*. Це ключове слово допомагає розкрити ідеї твору завдяки морфемному повтору та створенню оказіоналізмів.

Протилежністю щура є кіт, образ якого уособлює Холлі Голайтли. Ми припускаємо, що сама Холлі виступає в романі в ролі того чистого, доброго й пухнастого створіння, яке бореться з цими шкідниками. Вона намагається їм протистояти. Нехай наївно, безпосередньо й нерозумно. Вчинки її обґрунтовані не чистим розрахунком і цинізмом, а слабкістю й сумнівами. А її безіменний кіт – це її одноступенець, і він єдиний, кому вона може довіряти в цьому брудному, брехливому світі.

Отже, беручи до уваги той факт, що діалог відіграє велику роль у творчості Т. Капоте, проведений аналіз діалогічних одиниць під час виконання перекладів творів «Сніданок у Тіффані» та «Інші голоси, інші кімнати» став своєрідним пошуком змісту у творах автора. При виконанні перекладів діалогів Т. Капоте ми намагалися якомога точніше передати задум автора та зміст, відтворити інтонаційне навантаження у вигляді ремарок. Збереження комунікативного ефекту первинного тексту і є *головним завданням перекладача при виконанні перекладів діалогічного мовлення*.

Література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энцикл., 1966. – 608 с. **2. Кухаренко В. А.** Інтерпретація тексту / В. А. Кухаренко. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 261 с. **3. Мендыбаева Р. К.** Лингвостилистические особенности эллипсиса и его функционирование в стиле языка художественной литературы : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Мендыбаева Раушан Кукаевна. – М., 1976. – 137 с. **4. Якубинский Л. П.** О диалогической речи / Л. П. Якубинский // Русская речь. – Вып. 1. – Петроград, 1923. – С. 117 – 133. **5. Capote T.** Breakfast at Tiffany's, 1958. **6. Capote T.** Other voices, other rooms, 1948.

Цю статтю присвячено дослідженню поняття діалогу, його видів та специфіки їх перекладу з іноземної рідною мовою на прикладі творів Трумена Капоте. Діалогізація, яку цілеспрямовано використовує автор, і передача її при перекладі – одна з актуальних проблем сучасного перекладознавства.

Ключові слова: перекладознавство, діалог, діалогізація, репліка, художній твір, комунікація.

Данная статья посвящена исследованию понятия диалога, его видов и специфики их перевода с иностранного на родной язык на примерах произведений Трумена Капоте. Диалогизация, которую целенаправленно использует автор, и передача ее при переводе – одна из актуальных проблем современного переводоведения.

Ключевые слова: переводоведение, диалог, диалогизация, реплика, художественное произведение, коммуникация.

This article is devoted to the research of the dialog concept, its kinds and specifics of their translating from a foreign into the mother tongue on the examples of Trumena Kapote works. Dialogization, which is purposefully used by the author, and transmission of it while translation, is one of issues of the modern translation studies.

Keywords: translation studies, dialog, dialogization, remark, artistic work, communication.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2013 р.

Прийнято до друку 23.11.2013 р.

Рецензент – д.філол.н., проф. Зайцева І. П.